

*Горан Савић,
судија Вишег привредног суда, Београд*

Упис у судски регистар

Увод

Судски регистар је јавна књига коју воде привредни судови, у коју се уписују предузећа и друга правна лица, као и одређени подаци о њима.

Поступак уписа у судски регистар уређен је савезним Законом о поступку за упис у судски регистар¹⁾ из 1994. године и то као ванпарнични поступак. Закон о упису донет је, дакле, пре Закона о предузећима из 1996. године, при чему није реч о новом законском тексту, већ о Закону насталом у поступку усклађивања са Уставом СРЈ ранијег прописа под истим називом,²⁾ тако да одредбе важећег Закона о упису у највећем броју одговарају одредбама Закона из 1983. године, и ако су садашњи прописи о привредним субјектима потпуно другачији. На потребу усклађивања Закона о упису са Законом о предузећима већ је указано у стручној литератури.³⁾

Значај поступка уписа привредних субјеката у судски регистар је очигледан: могуће је замислити предузеће које никада није било странка у парничном или извршном поступку, поступку стечаја или ликвидације; већина физичких лица се никада не појави као учесник у неком од бројних других ванпарничних поступака. Не постоји, међутим, предузеће које, бар код оснивања, није учесник у поступку уписа у судски регистар. С друге стране, материјално-правне прописе о промету робе и

1. "Службени лист СРЈ" бр. 80/94 од 4.11.1994. године, у даљем тексту: Закон о упису.
2. Закон о поступку за упис у судски регистар, ("Службени лист СФРЈ" бр. 13/83 и 17/90).
3. М. Васиљевић: Привреда, прописи и приватизација, Право и привреда бр. 5-8/97, стр. 6.

услуга могуће је примењивати без учешћа суда, док највећи број материјално-правних прописа о статусу предузећа своју реализацију остварује кроз уписе у судски регистар. Међутим, како је (само на први поглед) реч о процесном делу привредног права, у науци привредног права се питања регистра излажу само у основним цртама (субјекти и предмет уписа, врсте и начела уписа).⁴⁾ У науци грађанског-процесног права поступак уписа у судски регистар се доскоро није ни помињао.⁵⁾ Резултат је тај да су (привредни) судови у овој области, више него и у једној другој, у примени прописа лишени помоћи правне науке и било каквих знања из упоредног права, што сасвим сигурно утиче на квалитет поступања суда.

Закон о поступку за упис у судски регистар

Без обзира на концепцију судског регистра (што је посебно питање), упис у судски регистар би морао бити, у начелу, једноставна ствар: поступак у коме ће регистарски суд утврдити да ли је пријава за упис праћена исправама које прописују материјално-правни прописи (и у складу с њима Уредба о упису у судски регистар⁶⁾), по потреби наложити одређене исправке и допуне и затим извршити упис ако је захтев у складу са (материјалним) законом, у противном одбити захтев за упис. Правила поступка уписа морала би бити у функцији тог основног циља, јасна и за субјекте уписа и за регистарски суд. Важећем Закону о упису с тог аспекта (поред ових суштинских и начелних примедби) могу се упутити бројне замерке правно-техничке природе, које се односе на терминологију, на непрецизност и нејасност појединих одредби, непотребна понављања с једне, а неуређеност неких питања с друге стране, што све утиче на свакодневну примену овог прописа.

Закон о упису (65 чланова, без прелазних и завршних одредби), у чак 17 чланова садржи основне одредбе, док знатно обимнији Закон о парничном поступку основне одредбе садржи у свега 14, а Закон о извршном поступку у 15 чланова.

У основним одредбама (члан 15. ст. 1) Закона о упису, учесник у поступку уписа дефинисан је као а) лице по чијем се предлогу покреће поступак за упис у судски регистар, б) лице о чијим се правима, односно правним интересима одлучује у поступку и ц) орган који је Законом овлашћен да покрене поступак учесника у ванпарничним поступцима.⁷⁾ Већ код предлагача, ови прописи се разликују: док је

4. М. Васиљевић: Привредна друштва, Београд 1999. године, стр. 88-94; бр. 283 и бр. 490-493.
5. Све до петнаестог издања основног уџбеника из ове области: Познић, Ракић-Водинелић, Грађанско-процесно право, Београд 1999. године, стр. 543-546.
6. ("Службени лист СРЈ" бр. 1/97); Уредба је заснована на актуелним прописима о предузећима, задругама, осигуравајућим организацијама, берзама, али не више и о банкама, након знатних измена Закона о банкама у 1999. години.
7. Закон о ванпарничном поступку Републике Србије ("Службени гласник" бр. 25/82), члан 3. ст. 1: учесник у ванпарничном поступку је лице које је поступак покренуло, лице о чијим се правима или правним интересима одлучује у поступку, као и органи који учествују у поступку на основу законског овлашћења да поступак покрећу без обзира да ли су поступак покренули или касније ступили у поступак.

по члану 3. ст. 2. Закона о ванпарничном поступку предлагач лице, односно орган по чијем предлогу је поступак покренут, Закон о упису у члану 15. ст. 2. одређује као предлагача “субјект уписа, односно друго лице по чијем се предлогу покреће поступак за упис”, што би дословно значило да “орган који је законом овлашћен да покрене поступак” (наведен горе у тачки ц) није предлагач у смислу Закона о упису, већ “обичан” учесник. Међутим, на другом месту сам Закон о упису наводи да се поступак за упис покреће по пријави субјекта уписа (члан 4. ст. 1, што се опет понавља и у чл. 5. ст. 1.), тако и на захтев другог надлежног органа (члан 4. ст. 2.). Ни одредба члана 4. ни одредба члана 5. не указује да ће се у члану 15. ст. 2. појавити још и “друго лице по чијем се предлогу покреће поступак за упис у судски регистар”, а које није ни субјект уписа ни орган.

Код дефинисања противника предлагача (члан 15. ст. 2), Закон о упису је потпуно јасан: то је (уvek и само) субјект уписа према коме се остварује захтев истакнут у предлогу. Предлог је, у тој ситуацији, као предлагач поднео не субјект уписа, већ “друго лице по чијем се предлогу покреће поступак за упис” (члан 15. ст. 2.), при чему (због погрешне законске дефиниције предлагача) овај предлог не би могао да поднесе “орган који је законом овлашћен да покрене поступак” (наравно да може; овде се само указује на нелогичности Закона).

Ситуација у којој је субјект уписа противник предлагача, по Закону о упису постоји у два случаја: код уписа промена у судски регистар (члан 50. и 51. Закона о упису) и код брисања неоснованог уписа (члан 50-61 Закона о упису). При томе, код уписа промена или брисања података, Закон о упису доследно користи израз “противник предлагача” (синоним за субјект уписа), али нема предлагача: из необјашњивих разлога, противник предлагача се не противи предлагачу, већ учеснику у поступку (члан 50. Закона о упису). Код брисања неоснованог уписа, не помиње се уопште противник предлагача (иако се према субјекту уписа остварује захтев истакнут у предлогу, што је законска дефиниција противника предлагача), али се помиње ново лице: “лице које има правни интерес” (за брисање неоснованог уписа, члан 59.). То лице би могло бити из круга учесника у смислу члана 15. ст. 1. (где се иначе наводи лице с правним интересима у поступку), али кад у члану 59. није одређено као учесник, могло би бити и неко треће лице; међутим, у члану 61. ст. 2. Закона о упису то лице постаје (како и треба) предлагач, што је ужи, а не шири појам од учесника у поступку.

Ако се поступак за упис покреће не само по предлогу (пријави) субјекта уписа, већ и по предлогу “другог лица” али и “органа”, онда формални услов за упис очигледно не може бити подношење пријаве од овлашћеног лица субјекта уписа (члан 33. тач. 1. Закона о упису). Ако се пак, под пријавом за упис мисли само на акт субјекта уписа, а не и других покретача поступка, онда је за неуредности пријаве одговоран само субјект уписа, а не и неки други предлагач, а најмање учесник у поступку; зато се налози из члана 35. и 36. (отклањање формалних недостатака пријаве) не могу упућивати” предлагачу, односно другом учеснику”, већ само субјекту уписа, који једини подноси пријаву. Ако се у члану 35. и 36. Закон определио

за налоге и предлагачу и учеснику (нпр. налог за прилагање исправе, члан 33. тач. 3. и чл. 35. ст. 1. Закона о упису), нејасни су мотиви да се налог из члана 39. (такође прибављање исправе) ограничи на предлагача, а да се учесник “поштеди” таквог налога.

У члану 42. ст. 2. Закона, у истој реченици непотребно говори о “субјекту уписа који тражи упис” и о том истом лицу као предлагачу (који не мора бити субјект уписа, према наведеном). У овом случају смисао одредбе ипак је тако јасан, да се у њеној примени не може погрешити и поред неспретних формулација. Већ у следећем члану Закона то није случај: према члану 43. ст. 1. предлагач може повући (своју, наравно) пријаву за упис у судски регистар, након чега ће регистарски суд решењем обуставити поступак (члан 43. ст. 2.), како се иначе поступа у свим грађанским поступцима. Регистарски суд, међутим, треба да обустави поступак и када пријаву за упис повуче учесник (члан 43. ст. 2.), иако се у ставу 1. говори само о могућности предлагача да повуче пријаву. Да је учесник из става 2. уопште имао поднету пријаву за упис, морао би бити предлагач, а ако пријаву није поднео, нема шта ни да повуче (осим туђе пријаве за упис, али по ставу 1. учесник то не би могао).

Право на жалбу против решења о упису (из закона произилази да се под “решењем о упису у судски регистар”, погрешно, подразумева свако решење регистарског суда, па и оно где никаквог уписа нема, већ се захтев за упис одбија, или пријава за упис одбацује⁸⁾ - члан 52. ст. 1.), Закон даје “учеснику или другом лицу које сматра⁹⁾ да је решењем повређено његово право или на закону заснован интерес”. Како по члану 15. ст. 1. у круг учесника улази и “лице о чијим се правима односно правним интересима одлучује у поступку, добија се оваква, у најмању руку рогобатна формулација: право на жалбу има лице о чијим се правима, односно правним интересима одлучује о поступку или друго (?) лице коме је решењем повређено његово право или на закону заснован интерес.

Иако је само по себи јасно да регистарски суд у поступку испитује да ли су за упис у судски регистар испуњени услови, Закон о упису у разним варијацијама чак на три места понавља исту мисао. Тако, по члану 5. ст. 2. суд је дужан да оцени да

8. Насупрот Закону о извршном поступку, који у члану 15. правилно дефинише као решење о извршењу само ово решење којим се предлог за извршење усваја, а не и друга решења извршног суда.
9. Напомена: израз “сматра” користи и Закон о управним споровима - право на покретање управног спора има лице које “сматра” да му је управним актом повређено право или интерес. Суд ће тужбу ипак одбацити као недозвољену (без мериторног одлучивања) ако утврди да је очевидно да се управним актом не дира у право тужиоца и његов интерес. У поступку уписа у регистар по члану 52. ст. 1. дословно би произашло да свако лице које субјективно “сматра” да је повређено првостепеним решењем има право на жалбу, дакле на мериторно одлучивање. У пракси “сматрање” се (оправдано) игнорише и мериторно се одлучује о жалбама лица чија права или интереси јесу повређени. ако жалилац не спада у та лица, жалба се одбацује као недозвољена, без обзира шта жалилац сматра (члан 358. ст. 3. ЗПП - жалилац није овлашћен за подношење жалбе, односно нема правног интереса за подношење жалбе).

ли за упис постоје прописани услови, по члану 32. пре доношења решења о захтеву за упис суд испитује да ли су за упис испуњени формални и материјални услови, а по члану 44. решење о захтеву за упис суд доноси пошто утврди да ли су испуњени прописани услови за упис. Од седам формалних и три материјална услова за упис (члан 33. и 34.) Закон у основној одредби члана 5. ст. 1. издваја само два формална и један материјални услов и налаже суду да изврши упис већ ако су само ти услови испуњени, што је у супротности са наредним одредбама Закона.

Исправе које се прилажу уз пријаву представљају основ за упис у судски регистар и мало који судски поступак је до те мере заснован на исправама, као што је то регистарски поступак. По правилу, оне потичу од субјекта уписа или од оснивача (одлуке, уговори), али и од трећих лица, посебно органа управе. Као формалне услове за упис Закон прописује у члану 33. тач. 5. и 6. да су исправе донесене у прописаном поступку и да исправе одговарају прописаној садржини (у противном регистарски суд ће предлагачу наложити исправку или допуну пријаве, тј. доставу “исправних” исправа). Али, ако исправа не потиче од предлагача, већ је донета у управном или судском поступку, јасно је да се регистарски суд не може упуштати у правилност тог поступка; ако је реч о исправама које потичу од предлагача, “прописани поступак” би значио поступак урађен статутом и другим општим актима у складу са законом (нпр. одлука скупштине акционарског друштва). Питање да ли тај поступак јесте или није поштован, за регистарски суд не може бити формална ствар: ако скупштина акционарског друштва није сазвана и одржана у складу са законом и статутом, нема места налагању предлагачу да понови поступак сазивања и одржавања скупштине и у законитом поступку донесе одлуку исте садржине, већ захтев за упис заснован на таквој исправи треба одбити због незаконитости поступка у коме је исправа донета. Питање да ли исправа одговара прописаној садржини никако није питање форме; испитивање садржине исправе је испитивање њене законитости и ако исправа нема садржај који је прописан, онда ни захтев за упис на основу такве исправе није у складу са законом, тако да захтев треба одбити, а не налагати “исправку” исправе - тј. достављање исправе другог, прописаног садржаја. Треба указати да су још пре доношења првог Закона о поступку за упис у судски регистар из 1983. године, виши привредни судови и врховни судови из тадашње СФРЈ имали став да су питања законитости исправа (поступка и садржине) материјални, а не формални услови за упис.¹⁰⁾

Уосталом и сам Закон о упису у члану 38. наводи да ће се захтев за упис одбити ако је у незаконитом поступку донесен “акт којим се доказује чињеница која је предмет уписа у судски регистар”. Тај акт морала би бити једна од исправа за упис приложених уз пријаву и у члану 62. Закон више не говори о “акту” већ о “исправи издатој у незаконито спроведеном поступку”. Такође, тај акт по члану 38. мора бити истинит, али у члану 62. више није реч о неистинитом акту, већ о лажној испра-

10. Зборник ставова виших привредних судова и привредних одељења врховних судова Република и покрајина, Београд 1987. године, стр. 106 - став са састанка судова у Аранђеловцу 1979. године.

ви или исправи у којој су наведени неистинити подаци, на основу које је извршен (ништав) упис у судски регистар. Коначно, “правна радња која је предмет уписа”¹¹⁾ по члану 38, у члану 62. више није предмет уписа, већ се у регистар уписују “подаци о спроведеној радњи”.

Случај када регистарски суд није надлежан за утврђење неке чињенице, Закон о упису регулише више него детаљно - али непотребно и погрешно. Најпре, у основној одредби члана 6: кад одлука о упису зависи од постојања или непостојања одређених чињеница о којима одлучује други орган, односно организација овлашћена законом, суд ће одредити рок за прибављање те одлуке, који не може бити краћи од 8 ни дужи од 60 дана. У члану 39. ст. 1. поново је реч о истом, у случају да суд посумња у постојање неке чињенице од које зависи да ли је захтев за упис у складу са законом, али се тек у наредном члану 40. и то у ставу 2. наводи шта ће се десити ако предлагач не достави исправу - одлуку надлежног органа: суд ће одбити захтев за упис.

Између налога предлагачу и евентуалног одбијања захтева за упис, егзистирају три одредбе без практичне вредности: ако је за утврђење чињенице надлежан суд (а не регистарски суд нити други орган), регистарски суд ће обавестити надлежни орган да покрене поступак, с тим да обавести о томе регистарски суд, који ће прекинути поступак уписа (иначе хитан), а када суд донесе правноснажну одлуку, дужност је предлагача да предложи настављање поступка уписа, уз прилагање одлуке (члан 39. ст. 2. и 3, чл. 40. ст. 1. Закона о упису). Према овим одредбама, дакле, чињеницу у чије постојање сумња регистарски суд треба да утврди други суд (очигледно парнични, јер и ванпарнични и извршни суд за спорне чињенице упућују на парницу) и то по тужби “надлежног органа” у корист предлагача који у парници није странка, али парничну одлуку управо он доставља регистарском суду, итд. Генеа ових одредби објашњава њихову неупотребљивост.¹²⁾

Правило ванпарничног поступка, да првостепени суд може поводом жалбе решењем преиначити или укинути ожалбено решење, али под условом да се тиме не вређају права других учесника која се заснивају на том решењу,¹³⁾ у регистарском поступку има другачији изглед. Закон о упису (члан 53. ст. 1.) говори о “замени” решења које се жалбом побија новим решењем којим се захтев за упис решава другачије (формулације које у свему одговарају оним из Закона о општем управном поступку и овлашћењима првостепеног органа управе) и све то по жалби предлагача (дакле у случају када је захтев за упис одбијен или пријава одбачена - члан 52. ст. 1., би значило да ће суд по жалби новим решењем извршити упис, преиначујући ожалбено решење). По ставу 2. и 3. члана 53, међутим, сматраће се предлогом за замену решења, уз могућност да се ожалбено решење замени новим, и она “жалба у којој се износе нове чињенице и прилажу нове исправе”. Како је за жалбу предлагача по чл. 53. ст. 1. Закона ирелевантно да ли има нових чињеница и исправа, овим се отвара могућност да регистарски суд, по жалби било ког учесни-

11. Претходни Закон је наводно и примере таквих правних радњи: закључење одређеног самоуправног споразума, избор односно именовање органа, организације и др.

ка, решење о упису замени решењем којим се одбија захтев за упис, каквих случајева у пракси има, а такво поступање прихвата и Виши привредни суд, иако је оно супротно основном принципу ванпарничног поступка - да се на тај начин не вређају права стечена побијаним решењем, при чему постоји (теоретска) могућност да првостепени суд по свакој жалби замени ожалбено решење и да предмет задуго не стигне другостепеном суду. Непотребно је, дакле, закомпликован један иначе користан процесни институт.

Поступање регистарског суда у случају преиначења првостепеног решења (члан 55. ст. 2. Закона о упису) уређено је знатно боље него у претходном закону, али одлучивање у поновном поступку, у случају укидања првостепеног решења, није уређено уопште. Потреба за такво уређење постоји у случају да је укинутим решењем био одређен, дакле и извршен (члан 11.) упис у судски регистар. Укидање првостепеног решења и враћање ствари на поновни поступак значило би, најпре, да првостепено решење након и услед укидања више не производи правне последице и затим, да се поступак враћа у фазу (поновног) одлучивања о захтеву за упис. Насупрот томе, у судском регистру и даље егзистира упис извршен на основу укинутог решења. Жалилац, чија жалба је уважена и решење регистарског суда укинута, у уверењу је да је сада стање у регистру онако какво је било пре доношења укинутог решења; напротив, то стање је онако какво је било и пре укидања, једнако као да је жалба и одбијена (али ипак уз могућност да се у поновном поступку донесе решење о одбијању захтева, и да се упис брише). Према правним схватањима Вишег привредног суда, било да је у питању упис оснивања предузећа,

12. Пре доношења првог Закона о упису из 1983. године на састанку виших привредних судова у Аранђеловцу 1979. године (фуснота број 10) по питању: каква овлашћења има регистарски суд када одлучује о захтеву за упис у судски регистар заузет је, између осталог, став: ако регистарски суд посумња у постојање неке чињенице, од које зависи да ли је захтев за упис у судски регистар у складу са законом, а сам није овлашћен да утврђује постојање те чињенице (нпр.: утврђивање постојања услова за организовање ООУР), обавестиће надлежног друштвеног правобраниоца самоуправљања, а по потреби и друге субјекте, који су овлашћени да пред судом удруженог рада покрећу спор, односно наложиће подносиоцу пријаве да од надлежног органа друштвено-политичке заједнице, односно у закону овлашћене организације, прибави одговарајућу исправу (нпр.: о томе које се делатности могу обављати као основне односно споредне). Регистарски суд ће до решења спора односно утврђења надлежног органа, односно организације застати са уписом у судски регистар. Ако спор у одређеном року не би био покренут, регистарски суд ће одлучити о захтеву за упис. Ако подносилац пријаве у одређеном року не поднесе одговарајућу исправу од надлежног органа, односно организације овлашћене законом, регистарски суд одбиће захтев за упис.

Према одредбама првог Закона о упису из 1983. године, ако је за утврђивање таквих чињеница надлежан суд удруженог рада, регистарски суд обавештава друштвеног правобраниоца самоуправљања, а ако треба и други орган односно организацију да пред тим судом у одређеном року покрене поступак и да о томе обавести регистарски суд, после чега регистарски суд прекида поступак, а наставља га на предлог предлагача који доставља и правоснажну одлуку суда удруженог рада.

13. Закон о ванпарничном поступку Републике Србије, члан 21.

било промена података (конкретно о лицу овлашћеном за заступање) и након укидања решења релевантно је стање засновано укинутим решењем, а не оно претходно.¹⁴⁾ Ово схватање има основа у аналогiji са извршним поступком: укидање решења о извршењу, ако је извршење већ спроведено, не значи аутоматску реституцију; међутим, у том поступку дужник има на располагању противизвршење као правно средство, док код уписа у регистар таквог средства нема, а евентуални предлог жалиоца за брисање неоснованог уписа извесно би био одбачен, са образложењем да се о истој ствари већ одлучује у поновном поступку уписа.

Решење регистарског суда у поновном поступку, ако је захтев за упис основан, очигледно не може да гласи да се (поново) одређује упис, јер тај упис у регистру већ постоји; ако је захтев неоснован, па се сада одбија, ранији упис треба брисати (истим решењем), с тим да би се упис фактички брисао тек када то решење постаје правоснажно (аналогно члану 61. ст. 4. за неосновани упис). Различите ситуације и њихова могућа различита решења очигледно указују на потребу прецизирања ових питања.

Концепт судског регистра

Уређење поступка за упис у судски регистар и самог регистра у основи зависи од концепта судског регистра - какав је његов значај, какав је карактер уписа у судски регистар и шта се од регистра и регистарског суда уопште очекује.

За упоредно право, као два могућа и постојећа концепта судског регистра наводе се, прво, систем по коме упис у судски регистар има конститутивни значај за настанак и коришћење права, у коме се само акти и наводи садржани у регистру могу противставити трећим лицима, до мере да се сматра да податак који није уписан у регистар ни не постоји. Други је систем који регистар изједначава са каталогом података о предузећу, који се у регистар уносе без икакве контроле.¹⁵⁾

У нормативном систему оснивања предузећа, какав је прихваћен и у нашем праву, регистарски суд испитује испуњеност законских услова за оснивање предузећа, тако да се упису оснивања посвећује посебна пажња. Након уписа оснивања регистар, као јавна књига, омогућава трећим лицима сазнање података о субјекту уписа који су од значаја за правни промет (члан 23. Закона о упису), чије промене се такође уписују у судски регистар.¹⁶⁾

Наш Закон о упису, у погледу поступања регистарског суда, не прави никакву разлику између уписа оснивања предузећа и свих каснијих уписа: код сваког уписа суд испитује испуњеност формалних и материјалних услова за упис (члан 32., 33. и 34.), при чему је у нашој теорији доминантно схватање да су ти уписи конститутивног карактера. Код такве контроле регистарског суда, произашао би закључак да

14. Судска пракса привредних судова бр. 3/96, стр. 30; бр. 3/99, стр. 11.

15. Мићовић: Упис у судски регистар у упоредном праву. Право и привреда бр. 5-8/96, стр. 346-352.

16. Васиљевић: Привредна друштва, бр. 283, бр. 110.

је у највећој мери обезбеђена законитост правног статуса субјеката уписа, јер код сваког уписа регистарски суд води рачуна о томе да ли је одлука на основу које се тражи упис заснована на закону и статуту, да ли је донета од надлежних органа, у прописаном поступку итд. Стварност наших предузећа, међутим, показује знатно другачију слику.

Наиме, за велики број предузећа која своје интерне односе учине доступним суду (у поступку уписа у судски регистар или поступку поништаја одлуке), заједничко је обележје већи или мањи степен незаконитости њихове унутрашње организације (иако су сви подаци уписани у судски регистар, сами за себе, тачни). Тада се покаже да је низ одредаба статута незаконит, или неприменљив; да је статут мењан више пута, али се не зна када је и да ли је ступио на снагу ни основни текст, а нарочито измене, ко је и када мењао статут, при чему неке измене јесу а неке нису претходно достављене регистру;¹⁷⁾ тада се покаже да се незна која лица уопште чине скупштину предузећа, која лица су некада била чланови скупштине а више нису, при чему се незна од када и зашто више нису, као што се незна када су и од кога изабрани нови чланови скупштине. То исто важи и за управни одбор предузећа - и то нарочито друштвених и предузећа са мешовитом структуром капитала, али на сличан начин ти проблеми постоје и код тзв. приватних предузећа (и ДОО и АД). Правило је код оваквих предузећа да такво стање траје и одржава се до тренутка разрешења директора (о чему ће посебно бити речи).

У сусрету са оваквим предузећима, показује се стварна немоћ регистарског суда у погледу утицаја на предузеће које је управо код тог суда уписано у судски регистар: све што регистарски суд може да уради (у поступку по поднетној пријави за упис) јесте да одбије захтев за упис. Иако је у поступку утврдио незаконитост и општих аката и састава органа предузећа (за која утврђења је и најпозванији), регистарски суд мора да остави ситуацију каква јесте, јер нема никаква законска овлашћења и инструменте да утиче на предузеће и његове органе. Сва његова овлашћења ограничена су на податке који се уписују у регистар, док знатно важнија питања остају нерешена. Важећи Закон о упису (који ове проблеме уопште и нема у виду) само на једном месту предвиђа налог субјекту уписа да измени општи акт и поднесе пријаву за упис промене или брисања података (члан 50. и 51. - када се усвоји захтев учесника за упис промене). Решење Закона за случај да субјект уписа не поступи по овим налозима (не измени општи акт, не поднесе пријаву) је управо илустративно: регистарски суд ће у регистар уписати промену података, остављајући недирнут општи акт, са другачијим подацима. Важно је само да су подаци у

17. Према Првој директиви ЕУ, у судски регистар се уписују и измене статута (Васиљевић, Привредна друштва, бр. 722; Мићовић, стр. 346). Још Трговачки закон из 1937. године у пар. 343 и 471 прописивао је да измене правила не вреде пре уписа у судски регистар (конститутивни упис!), а одлуке донете у смислу тих измена вреде под условом да измене буду уписане у регистар. И по члану 303. хрватског Закона о трговачким друштвима свака измена статута ДД се уписује у судски регистар и ваљана је тек од тада, као и код ДОО. Пропуст је нашег Закона о предузећима што не предвиђа ову обавезу, јер неки садашњи спорови тада не би ни настали.

регистру “на броју”. Сличан је пример и актуелни став Вишег привредног суда: регистарски суд није овлашћен да наложи предузећу усаглашавање општих аката и прилога бр. 2 (основни капитал), са решењем Дирекције за процену вредности капитала, већ само да изврши упис забележбе решења.¹⁸⁾ Надлежни државни орган је утврдио вредност и структуру капитала предузећа, на чему се заснива структура органа, ти су подаци обавезни у статуту предузећа - али нема овлашћења регистарског суда чак ни да наложи измену статута.

По Закону о упису једино “активно” овлашћење регистарског суда (по службеној дужности) је брисање неоснованог уписа, које овлашћење је: а) засновано на формалним а не суштинским разлозима; б) некада драстична санкција, којој би морале претходити мере којим би се избегла; ц) ограничено роком, што често спречава суд да поступа. С друге стране, парнични суд (по тужбама за поништај незаконитих одлука) може да поништи све одлуке органа предузећа, али не може да отклања узроке њихове ништавости, нарочито код састава органа.

Нема никаквог разлога да се, преко регистарског суда, и у наше право не уведу мере које постоје у упоредном праву,¹⁹⁾ којима би се обезбедила законитост избора и састава органа предузећа, као и законитост општих аката предузећа. Нема оправдања да се инсистира на законитости оснивања предузећа, а да се без реакције прелази преко његовог накнадног незаконитог статуса. Регистарски суд би могао да има овлашћење да, првенствено по службеној дужности, али и на иницијативу одређених лица у предузећу, предузме све мере за успостављање нарушене законитости у статусном организовању предузећа, уз истовремену адекватну заштиту предузећа од погрешних и незаконитих одлука регистарског суда.

Да је интервенција регистарског суда потребна и корисна, био је став и југословенског Трговачког закона из 1937. године,²⁰⁾ који је, између осталог: давао регистарском суду право да новчано кажњава док се не поднесе пријава за упис - када је њено подношење обавезно (параграф 17); предвиђао брисање недопустивог уписа по службеној дужности, без ограничења роком (пар. 23); предвиђао посебну сарадњу привредних комора са регистарским судом (пар. 25); давао право регистарском суду да наложи измену правила деоничког друштва (пар. 210 и 217); право да сазове скупштину деоничког друштва на захтев мањине деоничара (пар. 254); право да по службеној дужности поништи закључак скупштине који се уписује у регистар (пар. 288); право да по службеној дужности постави деоничком друштву старатеља који ће се старати да се постави управа, а до тада вршити њене послове (пар. 293); право да опозове члана управе, да удаљи од дужности све или поједине чланове управе (пар. 295. и 296), као и члана надзорног органа (пар. 314).

18. Судска пракса привредних судова бр. 3/99, стр. 15.

19. За енглеско и француско право, кад не функционишу управа и скупштина: Васиљевић, Коментар Закона о предузећима, Београд 1996. године, уз члан 59, члан 100. и чл. 264.

20. Закон који није ступио на снагу, али је попут других значајних закона донетих у Југославији између два рата, преузео најсавременија решења из немачког и аустријског права, и данас актуелна.

Наведена овлашћења регистарски суд је имао у систему у коме се иначе сматрало да су уписи у регистар по правилу деклараторног, а не конститутивног значаја и да се, након уписа оснивања друштва у регистар, код других уписа испитује само формална правилност пријаве и прилога.²¹⁾

Као конститутивни уписи означавају се они којима се ствара неко ново правно стање и који производе правно дејство од момента уписа, док се декларативним уписом већ постојеће чињенице констатују и чине јавним. У декларативне би спадали само обавештавајући уписи (забележбе), док би сви коначни уписи (и оснивања и статусних промена и промене података) били конститутивни.²²⁾

Јасно је да било који податак уписан у судски регистар има правно дејство према трећим (савесним) лицима само од дана уписа, јер то Закон о упису изричито прописује (члан 3. ст. 3.), али дејство уписа према трећим и конститутивно дејство нису исто. Кад закон каже да предузеће стиче својство правног лица уписом у судски регистар (члан 5. Закона о предузећима), да уписом у судски регистар спајања преузимањем престају да постоје преузета предузећа (члан 430. ЗОП), да уписом новооснованог предузећа у судски регистар престају да постоје предузећа која су се спојила (члан 434. ЗОП), да предузеће престаје брисањем из регистра (члан 100. ст. 3. ЗОП), јасно је да је реч о конститутивним уписима; исто је и када се за повећање или смањење основног капитала пропише да су пуноважни од дана уписа у регистар (члан 285., 294., 313. ЗОП).

Другачије је ако се за неки податак само каже да се уписује у судски регистар (нпр. овлашћења заступника предузећа, члан 41. ст. 4., давање прокуре члан 44. ст. 1.).²³⁾ Право заступања се не стиче тек од тренутка уписа, тако што до тог тренутка не би постојало, иако је реч о ваљаној и неспорној промени директора или другог заступника: ако је треће лице знало и ако му је предочено да је дошло до промене заступника, која још увек није уписана у судски регистар, за такво треће лице заступник предузећа биће онај који није уписан у судски регистар, а неће бити онај који јесте уписан у судски регистар.²⁴⁾ Од посебног је значаја, а нарочито због права управљања, питање карактера уписа у судски регистар чланова друштва са ограниченом одговорношћу, као и задругара, на шта указују и постављена питања привредних судова.²⁵⁾ Упис престанка и стицања статуса члана ДОО према трећима ће имати дејство тек од дана уписа у судски регистар (ако су савесни). За само друштво, релевантна је књига чланова друштва (члан 343. ЗОП), тако да пренос удела има правно дејство према друштву од момента уписа преноса у књигу чланова друштва (члан 352. ЗОП) и тај упис је конститутиван,²⁶⁾ а не онај у судском

21. Стражњици: Тумач Трговачког закона, Загреб 1939, стр. 16 и стр. 201.

22. Васиљевић: Привредна друштва, бр. 114 и бр. 117; Барбић: ОУР у правном промету, Загреб 1984. године, стр. 504.

23. Јовановић: Предузећа и друштва према Закону о предузећима, Београд 1990. стр. 108: упис давања прокуре је декларативна чињеница; супротно Васиљевић: Коментар ЗОП-а, уз члан 98. - конститутивни упис.

24. У том смислу и Барбић, стр. 438 и 509; Васиљевић: Привредна друштва, бр. 223.

регистру; за иступање и искључење постоји изричит пропис у члану 389. ЗОП. Слично је и са задругама, које такође стицање и престанак статуса задругара у члану 15-25). У том смислу говори и једна одлука Вишег привредног суда:²⁷⁾ “у судски регистар се уписују оснивачи задруге, као и престанак њиховог статуса (члан 23. Закона о упису). Након уписа оснивања, оснивачи су задругари као и сви други, а стицање статуса задругара, како и престанак тог статуса, уређује Закон о задругама, као материјално-правни пропис, а не Закон о упису. Статус задругара стиче се потписивањем приступне изјаве (члан 19. Закона о задругама), а у случају искључења статус задругара престаје даном наведеним у члану 23. Закона о задругама, при чему се и датум стицања и датум и начин престанка статуса задругара уписују у књигу задругара (члан 26. Закона о задругама). То даље значи да упис у судски регистар стицања и престанка статуса задругара, након оснивања задруге, ни када је реч о престанку статуса задругара који је оснивач задруге, није конститутиван, већ је декларативан. Искључење задругара и ступање нових, ствар је само задруге, њених правила и органа, у складу са наведеним одредбама Закона о задругама. Ако у оквиру задруге или тужбом искључени задругар не оспорава одлуку о свом искључењу, то не може чинити ни регистарски суд, ако се пријавом за упис тражи брисање из судског регистра таквог задругара”.

Директор у судском регистру

Директора у судском регистру, у законском смислу, уопште нема - директор се, као орган предузећа, не уписује у судски регистар. У стварности, нико није толико присутан у регистру, као стари и нови директор предузећа. Како долази до таквог парадокса?

Релевантне одредбе о положају и разрешењу директора у Закону о предузећима (за потребе овог рада) су следеће: управни одбор и директор предузећа чине управу предузећа, с тим што је управни одбор орган управљања, а директор орган пословођења (члан 60.); управни одбор поставља и разрешава директора (члан 63.), који је заступник предузећа (члан 63. и чл. 41); чланови управе опозивају се по истом поступку по коме се бирају (члан 71.), а обавезна садржина статута АД, ДОО и друштвеног предузећа су одредбе о избору и опозиву органа (члан 219.,

25. На питање да ли чланство у друштву са ограниченом одговорношћу престаје даном доношења одлуке о искључењу или даном брисања из регистра одговорено је да у смислу члана 389. ст. 2. ЗОП, чланство у ДОО престаје доношењем правоснажне судске одлуке о искључењу или иступању односно даном доношења одлуке о иступању, односно искључењу; ако спор није покренут. На питање да ли својство оснивача задруге престаје даном доношења правоснажне одлуке о искључењу или даном брисања из судског регистра одговорено је да својство оснивача задруге престаје у смислу члана 23. Закона о задругама (пре брисања из судског регистра) - Судска пракса привредних судова бр. 3/97, стр. 22 односно бр. 3/98 стр. 34.

26. Васиљевић: Привредна друштва, бр. 215.

27. Решење Вишег привредног суда Пж. 5064/99 од 12.10.1999. године.

335., 399. ЗОП); члан управног одбора може бити опозван под условима утврђеним статутом, а ако је опозван без основаног разлога има право на накнаду штете у складу са уговором (члан 263., 378. и 395. ЗОП). Само за директора друштвеног предузећа, у члану 396, Закон наводи неке разлоге за разрешење директора, остављајући статути да утврди и друге разлоге.

Директор као посебан орган, издвојен од управног одбора, специфичност је нашег права у односу на положај управе у упоредном праву,²⁸⁾ где су сви или само неки чланови управе (директори) истовремено и заступници друштва. Одредбе нашег Закона по којима управни одбор поставља и разрешава директора, заводе на криви пут: детаљнија анализа показује да је појединац - директор, а не управни одбор, централни и најважнији орган предузећа, додатно и због својих радно-правних овлашћења,²⁹⁾ и о томе постоји висок степен сагласности наше правне науке.

Услед непостојања директора као посебног органа, у упоредном праву се разматра искључиво питање разрешења (опозива) чланова управе, при чему је иначе правило да се у судски регистар уписују сви чланови управе и надзорног органа, а не само чланови управе овлашћени за заступање.³⁰⁾ Наш Закон о предузећима једину конкретну одредбу о опозиву чланова управног одбора (дакле не и директора!) садржи у члану 263. (опозив под условима утврђеним статутом и право на накнаду штете у случају опозива без основаног разлога). Иако без непосредног ослоња у законском тексту, Виши привредни суд је у већем броју одлука заузео став да се ова одредба односи и на директора, што је и став науке.³¹⁾ У статутима наших предузећа по правилу се наводе одређени разлози за опозив чланова управног одбора, односно за разрешење директора, и ти разлози се затим наводе у одлукама о опозиву чланова управног одбора, а посебно у одлукама о разрешењу директора од стране управног одбора.

Иако се одредба члана 263. ЗОП, може тумачити на различите начине, преовлађује тумачење да је једино право опозваног или разрешеног лица (а без стварног, основаног разлога) право на накнаду штете, а не и право на повраћај чланства - функције.³²⁾ У том смислу се изјашњава и Виши привредни суд у већем броју одлука, поводом разрешења директора. Према решењу Пж. бр. 6601/99 од 10.12.1999. године "значење одредбе члана 396. ст. 6. ЗОП (разлози за разрешење директора друштвеног предузећа) је у томе да се приликом разрешења директора мора, од

28. Детаљно о томе: Павић, Системи управе акционарског друштва, Правни живот бр. 10/97, стр. 911-922.

29. Павић, стр. 920.

30. Што се налаже и Првом директивом Европске уније из 1968. године, према: Васиљевић: Привредна друштва, бр. 722.

31. Вујисић: Специфичности правног статуса директора у Закону о предузећима, Право и привреда бр. 5-8/99, стр. 188.

32. Васиљевић: Коментар ЗОП, уз члан 263; Привредна друштва, бр. 223 и бр. 458; Вујисић: стр. 188; Радоњић: Избор и структура управног одбора, Право и привреда бр. 5-8/98, стр. 65; за упоредно право: Лубарда - Правни основ ангажовања директора предузећа, Право и привреда бр. 5-8/99, стр. 642; за предратно: Стражњици: стр. 280.

стране управног одбора или скупштине (члан 396. ст. 1. и 2. ЗОП) утврдити постојање законских или статутарних разлога за разрешење и они се морају навести у одлуци о разрешењу. Да ли ти разлози стварно постоје и да ли су оправдани, није питање од значаја за законитост одлуке, нити је регистарски суд дужан да то утврђује. Ако основаних разлога за разрешење заправо није било, право таквог лица ограничава се на накнаду штете, сходно члану 263. ст. 2. ЗОП”. Према решењу Пж. бр. 67/2000 од 2.2.2000. године “неосновано се у жалби истиче да је одлука о разрешењу директора необразложена. Разлози за разрешење утврђени су на седници управног одбора и одлука се позива на одговарајуће одредбе статута - да директор не остварује прихваћени програм, да је управни одбор оценио да директор нема способност за ту функцију, да постоје разлози за разрешење наведени у чл. 12. Уговора са директором. Да ли ти разлози за разрешење постоје или не, ствар је само управног одбора (и његове одговорности према скупштини), а регистарски суд није овлашћен да их преиспитује већ само да констатује да ли их је управни одбор утврдио у складу са статутом или не. Директор који сматра да је разрешен без основаног разлога може остварити право на накнаду штете, сходно члану 263. Закона о предузећима”.

Треба, међутим, указати и на изражено мишљење по коме је постојање основаних разлога за опозив члана управног одбора елемент законитости одлуке о опозиву, односно у случају да основаних разлога за опозив није било, одлука је незаконита и по тужби ће бити поништена, уз право на повраћај чланства.³³⁾

Другачија је, важнија, сложенија и чешћа ситуација да се одлука о опозиву или разрешењу оспорава као незаконита, нпр. није донета од надлежног органа, већ од неког незаконито састављеног, није поштован поступак итд. Да такву одлуку треба поништити, јасно је само по себи; спорне су последице поништаја, односно да ли тада долази до повраћаја чланства - функције директора?

Још у време претходног Закона о предузећима, и то текста из 1989. године, и то за друштвена предузећа, изнет је у науци експлицитан став да нема повраћаја чланства: “У случају разрешења директора, председника или члана пословног одбора од дужности, и ако нису постојали разлози за њихово разрешење, или није поштован Законом предвиђени поступак, на ова лица се примењују све одредбе Закона о радним односима и одредбе самоуправних општих аката о заштити права радника. Међутим, ако је на место лица (на њихову функцију) именовано друго лице, чак и у случају судске одлуке да морају бити враћени на дужност, ова лица неће бити враћена на дужност коју су вршили већ ће одлуком радничког савета бити распоређена на друге послове, односно радне задатке који одговарају њиховој стручној спреми, а они могу, у року од 30 дана од достављања правоснажне судске одлуке, захтевати од предузећа накнаду штете”.³⁴⁾ И после доношења важећег Закона о предузећима, изнета су слична мишљење: “против одлуке о разрешењу

33. Арсић: Избор, мандат и опозив члана управног одбора акционарског друштва, Правни живот бр. 11/98, стр. 227.

34. Јовановић: Предузећа и друштва према ЗОП, стр. 22.

директор може поднети тужбу за утврђење ништавости одлуке надлежном општинском суду. Предмет тужбеног захтева може бити само утврђење ништавости одлуке о разрешењу, а не и враћање на функцију директора, јер суд нема законско овлашћење да у случају ништавости одлуке наложи враћање тужиоца на место директора. Ово стога што је функција директора изборна функција у надлежности органа управљања и суд не може наложити како орган управљања треба да гласа о избору директора у поновном поступку. Не ради се о радном спору, већ о класичној парници по тужби за утврђење. Усвајајућа пресуда представља само сатисфакцију и правни основ за евентуално накнаду претрпљене штете због ништавости одлуке о разрешењу”.³⁵⁾

Према супротном схватању “ако по тужби директора против одлуке о разрешењу суд нађе да је одлука незаконита, поништиће је и одредити враћање директора на дужност. Схватање да разрешени директор не може тражити враћање на дужност нема упоришта ни у једном посебном пропису. Општи режим заштите права по основу рада подразумева реинтеграцију у свим случајевима поништавања одлука предузећа. Пресуда о поништају делује *ex tunc*, па се њена дејства простиру до доношења незаконите одлуке. На овај начин се оживљавају дејства одлуке о постављењу, а она налажу враћање незаконито разрешеног директора на рад... чак и онда када је постављен нови директор. Додуше тада ће бити потребно да разрешени директор тужбом оспори ваљаност одлуке о постављењу новог директора”.³⁶⁾

Мишљење да због ништавости акта треба омогућити реинтеграцију заступа и проф. Васиљевић³⁷⁾ као и, према наведеном, проф. Арсић.

У решавању овог питања могло би се размишљати на следећи начин: најпре, да директор није радник као други, већ орган предузећа, и да се он не разрешава као радник, већ као орган, по правилима привредног права. Концепт директора као запосленог, на основу упоредно-правне анализе, у нашој теорији означен је као анахрон.³⁸⁾ Одредба члана 12. ст. 1. тач. 3. под г) Закона о судовима Републике Србије, према којој спорове о избору и разрешењу органа у предузећима и другим правним субјектима решава општински суд, а ти се спорови сврставају у област рада (уз оне о радном односу, колективним уговорима и штрајку) јесте (жалосна) чињеница, али је извесно и неминовно да ће за суђење свих спорова на које се примењује Закон о предузећима бити надлежни привредни судови, без обзира на својство странке.

Поништај било које одлуке органа предузећа (осим у питању радних односа) могућ је само у складу са одредбама Закона о предузећима. Из тих одредби, ма ка-

35. Винчић: Привредни спорови из области уписа у судски регистар, Право и привреда бр. 5-8/97, стр. 562.

36. Ивошевић - Ивошевић: Пословодни и радноправни статус директора предузећа, Право и привреда бр. 5-9/98, стр. 709.

37. Привредна друштва, бр. 223.

38. Лубарда, стр. 644.

ко несавршених, произилази да и незаконита одлука производи дејство, извршава се (члан 80. ст. 1. ЗОП)³⁹⁾, једнако као и законита, све док је суд не поништи. То дејство (незаконита промена директора, члана управе) је по својој природи такво да се не може анулирати, јер је до судског поништаја незаконити члан управног одбора обављао дужност члана, незаконити директор је као заступник био уписан у судски регистар и заступао је предузеће и то стање ниједна пресуда не може изменити ретроактивно, са дејством *ex tunc*.⁴⁰⁾ Да ли је оно друго лице, које је на основу одлуке о избору, односно постављењу било члан управног одбора или директор за време парнице коју је водио опозвани члан или разрешени директор, у том статусу било законито или незаконито - не може се утврђивати по тужби опозваног или разрешеног; члан управног одбора или директор, у циљу заштите свог субјективног права има право да индивидуалном тужбом оспорава одлуку којом је опозван - разрешен, али не и право да оспорава одлуке о избору или постављењу других лица. Они то право, као појединци нису имали ни у претходном статусу, када су били неспорни чланови управног одбора, односно директор (по члану 79. ЗОП, поједини члан управног одбора, а ни директор, немају право на тужбу против било које одлуке органа предузећа), па то право тим пре не могу имати ни као опозвано, односно разрешено лице.

Зато, по индивидуалној тужби опозваног члана управног одбора, односно разрешеног директора и када је одлука о опозиву односно разрешењу поништена као незаконита, не би био могућ повраћај чланства или функције, односно повратак на "заузето" место.

Другачија је, међутим, ситуација ако тужбу за поништај подносе субјекти из члана 79. Закона о предузећима, јер они могу тражити поништај било које одлуке, дакле истовремено и одлуке о разрешењу директора и одлуке о постављењу новог; ако се обе одлуке пониште, нема сметњи за повраћај функције, разуме се са дејством *ex tunc*, за убудуће.

Поводом ових тужби, без упуштања у питање односа парничног и регистарског поступка, и утицаја парничне пресуде на упис у судски регистар, те привремених мера у тзв. статусним споровима, треба рећи и следеће: према изричитој одредби члана 80. ст. 1. Закона о предузећима, тужба за поништај не одлаже извршење (незаконите) одлуке, али суд може, до доношења своје одлуке, обуставити извршење оспорене одлуке. Суд ће, разуме се, то учинити само на предлог тужиоца и тај предлог није ништа друго него предлог за одређивање привремене мере. Код јасне законске одредбе, морала би да престане свака дискусија о томе могу ли

39. Тако и Трговачки закон, пар. 286. Према члану 244. ст. 3. хрватског Закона о трговачким друштвима, опозив члана управе је ваљан све док се његова неваљаност не утврди судском одлуком.

40. У том смислу и Васиљевић, за ништаве одлуке скупштине, с позивом и на француско право: Ништавост оспорене одлуке деловала би по правилу *ex tunc*, а изузетно *ex tunc*, јер ништавост у праву привредних друштава у принципу нема ретроактивно дејство (Привредна друштва, бр. 439).

се у тзв. статусним споровима одређивати привремене мере, односно она би се морала ограничити на оне случајеве када није реч о тужби за поништај одлуке.⁴¹⁾ Иако закон не наводи услове за одређивање ове привремене мере, тј. када ће суд обуставити извршење оспорене одлуке,⁴²⁾ у пракси ће се и ова мера одређивати у случају уверења суда да оспорена одлука, према стању ствари у том тренутку, заиста јесте незаконита (нешто као вероватност потраживања из члана 267. Закона о извршном поступку), а да је штета (у најширем смислу) од обуставе њеног извршења мања од оне која би настала њеним извршењем.

Овако одређена привремена мера од значаја је за судски регистар зато што би обустављање извршења оспорене одлуке имало дејство према свима, па и према регистру, ако је реч о одлуци на основу које се може извршити упис у судски регистар. Регистарски суд се не може упуштати у ваљаност одлуке парничног суда, па ни одлуке о привременој мери. Управо зато што би привремена мера спречавала и регистарски суд да изврши упис, она би се и могла и морала кроз забележбу уписати у регистар (регистарски лист бр. 7, члан 79. Уредбе о упису). Тачно је да Закон о упису предвиђа само забележбе спора по тужби за ништавост уписа, али он није ни могао да има у виду привремену меру из Закона о предузећима; увек када су јавне књиге по својој организацији подобне за упис забележби, а привремене мере се односе на податке из тих књига, има места забележби привремене мере.⁴³⁾

Како је већ наведено, у упоредном праву се у судски регистар уписују чланови управе, у том својству, па и када нису овлашћени за заступање, уписом декларативног карактера, јер управа правно постоји онда када је изабрана, и без уписа.⁴⁴⁾ Наш Закон о предузећима на низу места предвиђа случајеве у којима је од значаја која лица су чланови управног одбора (а и надзорног), али не омогућава трећим лицима да из регистра сазнају имена тих лица. Иако се чланови управе “тамо” уписују у судски регистар, код питања опозива чланова управе и оспоравања тог опозива, ни према једном овом аутору доступном извору сазнања о овим питањима, не помиње се уопште могућност или случај да члан управе свој опозив (и брисање из регистра) оспорава пред регистарским судом, већ се то чини само и искључиво у поступку по тужби. Само онда када (регистарски) суд непосредно, својим решењем, опозове члана управе, постоји право тог члана да жалбом оспори решење суда.⁴⁵⁾

Код нас је, дакле, обрнуто: ни чланови управног одбора, али ни директор, не уписују се у судски регистар у том својству (а у пракси се управо у регистру решава

41. Васиљевић: Коментар ЗОП уз члан 80, управо наводи одређивање ове привремене мере код незаконитих смена и постављања органа друштва, између осталог.

42. Трговачки закон у пар. 286 као једини услов (код поништаја одлука скупштине друштва) наводи вероватност да од извршења одлуке друштву прети непоправљива штета.

43. Члан 266. и 268. Закона о извршном поступку за непокретности; члан 1030. Закона о поморској и унутрашњој пловидби, за бродове; сходно важи и за ваздухоплове.

44. Радоњић: стр. 63.

45. Нпр. члан 424. и члан 260. у вези са чланом 40. хрватског Закона о трговачким друштвима; пар. 296 и 314. Трговачког закона из 1937. године.

питање ко јесте а ко није законити директор предузећа, иако Закон о упису, ни природа регистарског поступка, не дају никакав основ за такву праксу). У регистар се уписују “имена лица овлашћених за заступање и граница њихових овлашћења”, као подаци од значаја за правни промет, а и промене ових података (члан 23. Закона о упису). Директор јесте заступник предузећа по самом закону (члан 41. ст. 1. ЗОП), али у судски регистар он се уписује на исти начин како и други заступници предузећа (члан 41. ст. 2. и 4. ЗОП; члан 69. Уредбе о упису), или дела предузећа (члан 21. Уредбе о упису), или прокуристи (члан 44. ЗОП, члан 64. Уредбе о упису). Код уписа имена ових лица (као података) основно код промене већ уписаних података, као и код других уписа, регистарски суд поступа на исти начин: он је дужан да утврди да ли је захтев за упис у складу са законом, да упис изврши ако јесте у складу са законом, а у противном да одбије захтев за упис. Регистарски суд не одлучује о томе ко јесте а ко није директор предузећа, заступник по статуту или прокурита; о томе се одлучује у оквиру предузећа - субјекта уписа, а ако неко тим одлукама није задовољан и сматра да су незаконите, може их оспоравати у оквиру предузећа, или тужбом у парничном поступку. О субјективним правима и статусу тих лица не одлучује се у регистарском поступку; не постоји субјективно право тих лица да остану уписана, или да буду уписана у судски регистар. У регистарском поступку се одлучује о праву предузећа као субјекта уписа да у регистар упише промену података од значаја за правни промет и то од значаја за трећа лица, а не за само предузеће, коме су ти подаци познати; ако регистарски суд нађе да субјект уписа то право нема, он ће захтев одбити, а субјект уписа, као предлагач, има право жалбе против таквог решења (члан 52. ст. 1. Закона о упису). Ако регистарски суд закључи да субјект уписа има право на промену (јер је захтев за упис заснован на законитим одлукама, и у складу је са законом) он ће извршити упис промене података.

У теорији процесног права, поступак уписа правних лица у регистар и брисања из регистра сврстава се, иначе, у “праве ванпарничне ствари” (у којима суд расправља и уређује правне односе у којима не постоји супротност интереса учесника), насупротив “неправим ванпарничним стварима” у којима се одлучује о супростављеним правним интересима.⁴⁶⁾

Зато се, тим пре, у регистарском поступку, податак о субјекту уписа (име лица овлашћеног за заступање) не може уздићи на статус учесника у поступку (лица о чијим правима, односно правним интересима се одлучује у поступку - члан 15. ст. 1. Закона о упису), који има предлог опречан субјекту уписа - предлагачу, што даље захтева образложено решење регистарског суда и када усваја захтев за упис (члан 46. ст. 4. Закона о упису) и даје право таквом “учеснику” на жалбу против решења (члан 52. ст. 1. Закона о упису). Тиме се “права ванпарнична ствар” и у основи једностраначки поступак претвара у праву парничну ствар,⁴⁷⁾ са две равноправне

46. Познић, Ракић-Водинелић: ГПП, бр. 961.

странке, у којој се расправља о питању да ли је директор разрешен законито или не.

Наравно да је обавеза регистарског суда да пре доношења решења о захтеву за упис заузме став о законитости исправа на основу којих се тражи упис (одлуке о разрешењу и одлуке о постављењу). И разрешени директор и свако лице из предузећа могу и писмено и усмено да укажу регистарском суду зашто су одлуке незаконите и зашто упис не треба извршити. Ако регистарски суд посумња у законитост захтева за упис, како изричито прописује члан 38. Закона о упису, он ће по службеној дужности утврдити значајне околности, по потреби и на рочишту (члан 38. ст. 2., члан 41. Закона о упису). Све те радње у поступку регистарски суд не предузима да би утврдио ко је директор, и да ли треба штитити права разрешеног директора, већ да би одлучио да ли је захтев субјекта уписа као предлагача за промену лица овлашћеног за заступање основан или није. Ако регистарски суд, са или без тих радњи нађе да је захтев за упис основан, он ће решењем усвојити захтев за упис промене података о лицу овлашћеном за заступање предузећа. Тим решењем он нити мења, нити поставља нити разрешава директора предузећа; зато ово решење жалбом не може оспоравати промењени податак “у лику” разрешеног директора.

Директор, ни када је у мандату, нема право да тужбом оспорава ни законитост одлука управног одбора ни скупштине, нити персонални састав тих органа (члан 79. ЗОП),⁴⁷⁾ и нема правног образложења да директор који је разрешен то право стиче, и то не у парничном поступку у коме тужбом оспорава одлуку о свом разрешењу, већ жалбом у регистарском поступку у коме оспорава право субјекта уписа у судски регистар (властитог предузећа!) на промену уписаних података.

Зато се мора сматрати погрешним став, исказан у већем броју одлука Вишег привредног суда у погледу процесне легитимације за жалбу, да је уписом промене у судски регистар “повређено право брисаног директора”. Брисан је податак, а директор је разрешен; остварењем свог законом признатог права на промену података у судском регистру, субјект уписа, а ни регистарски суд, не вређају права било којих трећих лица. Ако се брисањем података вређа право уписаног, сада “брисаног” лица - директора, тако се одбијањем захтева за упис “вређа право” новопостављеног директора, право да он буде уписан у регистар, па би и он, по тој логици имао право жалбе на решење о одбијању захтева за упис. Право жалбе, међутим, има само субјект уписа, јер се само о његовом праву и одлучује.

У појединим одлукама Вишег привредног суда којима се одбија жалба “брисаног” директора против решења регистарског суда, наводи се, нпр. “о спорним питањима избора и разрешења органа у предузећу не може да одлучује регистарски

47. Па се дешава да се у регистарском поступку, нпр. као сведоци саслушавају 17 чланова скупштине друштва, како би усмено рекли да јесу донели одлуку која је исправа за упис. Сведоцима у регистарском поступку једноставно нема места.

48. Закон о предузећима у члану 63. у делокруг директора ставља “старање о законитости рада предузећа”, али се очигледно мисли на законитост пословања предузећа, а не на законитост органа и њихових одлука.

суд, јер спорове о томе решава општински суд” или “жалбени наводи о саставу управног одбора и правилност одлука у ингеренцији су општинског суда” или “ако жалилац сматра да су одлуке о именовању и разрешењу незаконите, може тужбом код надлежног суда тражити да се утврди да су одлуке без правног дејства”.

Регистарски суд, међутим, по самом Закону о упису јесте надлежан да пре уписа утврди да ли је захтев за упис у складу са законом, односно одредбама статута, да ли су исправе донете у прописаном поступку и имају прописану садржину (члан 33. и 34. Закона о упису), с тим што о томе не доноси посебну одлуку, већ решење о упису. Не може се жалба “брисаног” директора мериторно одбити са образложењем да спорна питања решава парнични суд. Жалбу треба одбацити управо зато што директор који оспорава одлуку о свом разрешењу то може чинити само тужбом у парници, а никако жалбом у регистарском поступку, чиме иначе настаје нелогична ситуација да се кроз регистарски поступак остварује, иначе у теорији и пракси спорно, право повратка разрешеног директора на ту функцију, а да одлука о његовом разрешењу није поништена.

Закључак

Ни садашњи регистарски поступак, ни регистарски судови, нису основни проблем наше привреде, ни правне области која се односи на статус привредних субјеката. Ипак, тај поступак може бити боље и савременије уређен. У новом Закону о регистру могла би се уредити и нека значајна питања, иначе из материје Закона о предузећима, ако се тај Закон као релативно нов, не мења. Практику привредних судова, којом се фактички у регистарском поступку одлучује ко је директор предузећа, требало би променити.